

Jak jsem cestovala „křížem krážem“

„Po svých“, jsem chodila již od útlého dětství. S maminkou jsme chodily na kopec Landek, který je jediný vrch nad Ostravou. Zajímavostí je, že se zde našla druhá Venuše. Oproti Věstonické je tato Venuše štíhlá. Pak zde pastevci ovcí náhodou objevili vlastnosti uhlí. Nejstarší Ostravská šachta, *důl Amselm*, je přímo v útrobách Landetu. Dnes je to muzeum. Na jednom místě dodnes v podzemí doutná uhlí a na povrch vychází bílý dým. Na těchto vycházkách jsme si trhaly jahody, maliny i ostružiny. Abychom se dostaly na náš cíl Landek, musely jsme přejít most přes řeku Odru. Byl to nový, železný most a měl také jednu zajímavost. Měl závoru, která byla otevíraná výběřím mýtného. Za přechod platili lidé

i veškeré povozy, které byly převážně tažené koňmi. Děti byly od mýtného osvobozeny.

K popsaným zážitkům z dětství musím dodat, že jsem měla ještě mladšího bratra. Ty první výlety byl vždy se mnou a s maminkou a o volných dnech byl s námi i náš tatínek. To jsme chodili na velké místo na opačné straně Ostravy – do Stromovky. Byl tam členitý terén, louka a les. Tam chodily celé rodiny, byl tam dostatečný prostor a klid. Později se celá Stromovka změnila v zoologickou zahradu, která tam je dodnes. Jsou tam velmi zajímavá zvířata, mají velké výběhy, pavilony i vodní plochy.

Ale často jsme chodili znovu přes most s mýtným a pak na procházky kolem Odry okolo velkého parku a zámku *Uhlobarona hraběte Laryše*. V jeho lese jsme mohli ještě s další spřátelenou rodinou příjemně strávit celý den. S jídlem ohříváním v kotlíku nad ohněm a s různými hlavně pohybovými hrami. Moji rodiče přišli do Ostravy po skončení druhé světové války. Tatínek se narodil v Čičovicích u Prahy, maminka na Moravě, ve Velkém Meziříčí.

Já jsem vždy jela do Prahy se zbožnou úctou, už když jsme projížděli tunelem, zašimralo mi u srdíčka. S tatínkem jsme procházeli Prahou křížem, krážem. Turisty byla Praha přeplněná jen v letech, kdy se konaly sokolské slety, později spartakiáda. Jako diváci jsme byli

na stadionu už v roce 1932. Na příštím a posledním před válkou a Německou okupací, cvičila maminka. Po skončení války a protektorátu „Böhmen, und Mähren“ jsem cvičila prostá cvičení žen i Rej. Docela často jsme jezdili k babičce a dědečkovi do Čičovic. To bývaly krásné prázdniny. Přes pozemek u venkovské chaloupky tekla čistý potok. Byl to náhon

od mlýna. Tam jsme se ještě s pražskou sestřenicí koupaly, někdy jsme našly ráčka nebo žabku. Měla jsem ráda rosničky. Přes pole a louky jsme běhaly na zříceninu Okoř. Dnes jsou vesničky Okoř a Malé Čičovice i Velké Čičovice součástí Prahy a slouží k rekreaci i některým českým celebritám. Krátce po posledním sletu upadl Sokol v nemilost u nově nastoleného politického režimu, který se v republice téměř skoro rozpadl. Tělovýchovné slavnosti podobné Sletům nebo Spartakiádám, se už nikdy neobnovily. A velký stadion na

Letné začal chátrat. Dnes se mladí lidé baví jiným způsobem. V oblibě však zůstaly sporty jako hokej, kopaná, basketbal, tenis a další.

Tatínek nás mnohokrát provázel krásnými pražskými památkami, náměstími, zákoutími, či zahradami. Já jsem si velmi oblíbila zahrady od hradních, přes šlechtické až po Petřín. Několikrát jsem se prošla i Ledeburskou zahradou, nebývala přístupná vždy. Při mých častých návštěvách Prahy, i když už babička a dědeček nebyli, jsem procházela známá místa znovu a znovu. Vyhledávala jsem výstavy, třeba jako se mi dvakrát poštěstilo, vidět krásnou výstavu ze života Karla IV., včetně královských korunovačních klenotů. Dále Obrazárnu v chrámu Sv. Jiří, pavilon s klenoty nebo výstavy konané v zámečku královny Anny z Belvederu. Vždy tam byla velká fronta, kterou jsem musela vystát. Předlouhá byla řada

na výstavu do hradního podzemí – o Karlu IV. Hodně vzpomínám na výstavu tvorby Josefa Lady. Bylo letní nedělení odpoledne, řada se vinula až do zahradní brány Belvederu. Pomalu šly kupředu rodiny, rodiče s dětmi se bavily už venku, občas jsme musely všichni zůstat stát a to když se lidé uvnitř zastavili déle u nějakého z obrazů, např.: u obrazu „Hospodské rvačky“. Až když jsem se před tímto obrazem zastavila, pochopila jsem Ladův humor

a kumšt, který každého rozesmál. Zdálo se, že jakoby bezpočet figurek ožívalo. Byla to pořádná mela, ale žádná krev netekla. Poutaly nás všechny obrázky, například Ladovská zima, děti dovádějící na sněhu. Všechny vystihují tu dobu. A diváky tyto obrazy budou vždy.

Jen nerada jsem Letohrádek opouštěla, ale ještě jsem se zastavila v zahradě u zpívající fontány. Prošla jsem reprezentační místnosti hradu, včetně Španělského sálu. Pokaždé k prohlídce patřil i chrám Svatého Víta, Zlatá ulička i dobrý oběd Na Vykárce. Jednou v neděli dopoledne mne pražský bratranec zavedl do hradní zahrady, kde se konal koncert armádního sboru. Tento orchestr obohatil obecenstvo o zážitek z poslechu. Těsně před polednem

se na cestě objevil, v té době velmi uznávaný a oblíbený herec, Josef Kemr. Prošel rychle v dlouhém plášti a podivném klobouku, naraženém na hlavě a nevěnoval nikomu a ničemu pozornost. O samotné Praze a jejím okolí by šlo vyprávět dál. Zmíním ještě to, že v roce 1932 jsem byla v Lánech na hřbitově a v zahradě zámku. Na hřbitově ve velké zatravněné hrobce byla pochována paní Charlotta Garrigue Masaryková.

V zámecké zahradě na rozlehlém jezírku plavala labuť a za ní řádka ještě žlutounekých housat. Prošla jsem údolím Šárky. Po návštěvě v Lidicích, jsem dlouho rozjímal a přemýšlela o všem, co mne a moji vlast zatím potkalo a jaká budoucnost nás čeká. Po dlouhou dobu mého života a to letos v srpnu oslavím devadesát pět let, se toho událo mnoho. Různě nás zasáhly politické změny, naše země se trásla pod nadvládou Německa, což vyvolalo druhou světovou válku. Němečtí nacisté se snažili ovládat Evropu a naše republika,

byla

první

na řadě. Díky sovětské armádě a spojeneckým zemím, Anglie, Francie i Americe, jsme se znovu stali svobodnou zemí se jménem Československá republika.

Život ubíhá dál a já se vrátím k mému cestování. Jako už dospívající děvče jsem se vypravila do blízkých Beskyd. A ty jsem několikrát navštívila až do téměř osmdesáti let: Pustevny Radhošť s obří sochou Slezského boha Radegasta na vrchol Lysé Hory. Mimochodem, Petr Bezruč na Lysou vystupoval se skupinou přátel dlouho do svého stáří téměř každý den. V Podbeskydí byly roztroušeny dřevěné chaloupky s malými políčky. Dnes jsou mnohé zatopeny vodou z přehrady na řece Ostravici. Je to velký rezervoár vody pro velkoměsto Ostrava. Do velké vzdálenosti k ní není přístup. Po Beskydech je bezpočet dobře značených turistických cest. Údolí Bílé, Bumbálka, někde na hranici se Slovenskem někde s Polskem. Všude se najde tolik romantiky. Z opačné strany, od Jablunkova je výšlap do vesnice Hřčava, je to obec kam se až po válce postavila cesta. A vůbec poslední vesnice, která neměla elektřinu ještě dosti dlouho po válce. Vesnice má mnoho zajímavostí, je na ní trojmezí směřující k nám, na Slovensko a do Polska. Hezky dřevěný kostelíček, práce zručných řezbářů a stará začouzená hospoda.

Až v šedesátých letech minulého století byla na Hřčavu vybudována cesta sjízdná pro auta a také byla přivedena elektřina. Hřčava byla poslední elektrifikovanou obcí v Československé republice. Dříve, ale byl vybudován přívod vody z vydatného horského pramene.

To si svépomocí udělali občané sami. Pracovali muži i ženy. Já jsem poznala Hřčavu ještě v jejím původním stavu. Cestou k vysokému ukazateli cest do Polska, na Slovensko. Na loukách, kudy jsem chodívala, kvetly české krásné orchideje. Po pravé straně cesty už bylo území Polska. V jednom místě stála budka a závora na ruční pohon. Právě od nás do Polska odváželi mladí manželé krmení pro dobytek. Na plné fůře seděla holčička. Vlastnili část svých pozemků u nás. Myslím, že pak byla prováděna úprava hranic s Polskem i Německem. Z Hřčavy vedou krásné chodníky na Gruň, Švarnou Hanku, pak na Bílý kříž, Visalaje na Morávku a dále. Na Beskydy a pobyt v nich, za každého ročního období vzpomínám ráda. Třeba celé týdny i s dětmi, které jsme trávili na Horní Bečvě.

Jeseníky jsem poznávala později. Malé lázně Karlovu Studánku, výšlap na Petrovy Kameny a Praděd. Chodili jsme na Ramzovou, Černoohorské sedlo. Na Mechových jezírkách jsou dřevěné chodníky. Kouzelná jsou také místa a místečka v Jesenické nížině. Spojuje je malý motoráček. Zaveze nás až do Zlatých hor, kde se do ještě nedávna dolovaly barevné kovy. Ekologická je elektrárna Dlouhé Stráně. Nad městem Jeseník jsou lázně. Venkovský rolník Priessnitz začal nemocné léčit vodou, vzduchem a prací. V Priessnitzově sanatoriu jsem se také léčila. Bylo to v roce 1961 a v roce 1992. Procházka kolonádou je příjemná a celé okolí léčí. Čisté lesy, krásné vyhlídky. Lze navštívit dokonale zachovalý arcibiskupský palác, jeskyně ve městě Jeseník a samozřejmě vodoléčebné procedury.

Během let jsem měla možnost léčit únavu a nervy také několikrát v Mariánských lázních a ty jsem si zamilovala. Kromě mne tu byl i slavný Goethe, náš herec, dokonce anglický

královský dvůr a mnoho bezejmenných lidí, stejně jako já. Obdivuji i Luhačovice s Jurkovičovou architekturou. Jiná atmosféra je na u Hranic na Moravě. Moderními lázněmi jsou Klimkovice a Karviná. Vlivem poddolování zanikly lázně Darkov. Nahradila je právě výstavba v Karviné a v Klimkovicích. Na víkendových zájezdech jsem poznávala mnoho lázní i na Slovensku, které jsou lázněmi doslova posety. Od Trenčanských Teplic a Rájeckých Teplic až po Dudince na Maďarských hranicích. Do Dudincích jsme jezdili několik let vždy 1. května autobusem. To otevírali venkovní bazén s termální vodou. Personál nás vždy vítal „*Ostraváci přijeli!*“. Vždy se mi naskytla možnost být v kterýkoliv lázních i v neděli, ráda jsem se procházela po kolonádě při lázeňských koncertech. Významné pro mne byly Poděbrady. Tam jsem byla za války asi dva měsíce jako doprovod jedné starší paní. V její rodině jsem strávila poslední dva roky světové války, měsíc před umístěním v Poděbradech. Bydlely jsme na statku sanatoria u Chrudimi. Statek patřil jejímu švagrovi panu Korbelovi. Statek měl několik volů a jen jede pár koní, které sloužili jako záprah do bryčky nebo kočáru. Když jsme se mohly nastěhovat do sanatoria, v lázních, při první návštěvě jídelny mě čekalo zajímavé setkání. Byly jsme posazeny ke stolu se dvěma muži. Při představování nám vysoký starý pán řekl, že se jmenuje Jaroslav Kvapil. Byl už staříčkový, téměř slepý. Věděla jsem, že byl dramaturgem národního divadla, napsal Princeznu Pampelišku a že své manželce, vynikající herečce národního divadla, nechal postavit pomník v Kinských sadech pod Petřínem. Bystu krásné herečky Hany jsem viděla při procházkách Prahou s tatínkem.

Bylo velmi příjemné si s panem Kvapilem povídat. Jednou jsme se před vchodem do jídelny všichni sešli. Chtěla jsem podržet dveře panu Kvapilovi, ale tento impozantní stařec se ohradil, podržel dveře sám se slovy: „*moje generace ještě je k dámám galantní!*“. Nezůstali s námi dlouho. Na jejich místa se usadil starý manželský pár. Byl to nějaký významný rada s paní. Ona byla hodně upovídaná, nerada jsem ji poslouchala. Zнала hodně známých lidí a od ní jsem se dozvěděla, jak těžký měla život paní Masaryková s dětmi. Nerada jsem ji poslouchala. Za války byly přidělové lístky na potraviny. U vedlejšího stolu v jídelně seděli starší manželé. Byla to jakási hraběcí rodina. Ten pan hrabě si k snídani poroučel chléb a máslo a pro paní hraběnku 2 vajíčka. Máslo i vejce dostávali ze svého statku. My dvě jsme často chodily na náměstí k řezníkovi Doušovi. Do podniku jsme šly zadním vchodem a mohly jsme mít šunku i jiné pochoutky, ovšem za nekřesťanské peníze. Já jsem to ovšem neplatila. Když mi pak v lednu roku 1945 moje paní řekla, kolik utratila naše dvoučlenná domácnost, bylo to docela závratná suma. Musím se přiznat, že za dva roky v této službě jsem velmi přibrala na váze. Později jsem se toho docela rychle zbavila. Za pobytu v Poděbradech pro mne byly nejkrásnější procházky. V rozsáhlém parku byly krásné a vzácné stromy. Chodila jsem na dlouhou procházku po valu řeky Cidliny.

Blížil se konec války. Vrátily jsme se z Poděbrad domů do Ostravy. To už bylo občas slyšet dělostřeleckou palbu. Byly to boje o Opavu, kde se Německá armáda dávala na ústup. Sovětská, pro nás osvobozující armáda, zvyšovala nápor, aby mohla osvobodit Ostravu.

Na západní frontě zase spojenecká armáda postupovala Francií. Nastaly bombardovací útoky, na Ostravu 23. března při kobercovém náletu spadla bomba i na vilu paní Korbelové. Po večerním upozornění z radia, že se blíží nepřátelské letadlo, jsme sešly do krytu. Byla to malá prádelna, kde byla s námi i pětičlenná rodina nájemníků a tříčlenná rodina domovníka. Sebou jsme měly jen nejnужnější oblečení. Za chvíli jsme slyšeli hukot bombardérů, svržení a výbuch bomb. Byl to kobercový nálet na Ostravu a její část Mariánské Hory, kde jsme byli my. Nad námi létalo letadlo západní osvoboditelské armády. V letadlech létali i naši letci. Německá protiletadlová děla páčila naplno, byla rozmístěna v hustě obydleném území a taky byly i na autech, která projížděla po ulicích. To byl důvod, proč náš dům dostal přímý zásah. Měla jsem pocit, že se dům zvedl a s rachotem spadl zpět. V krytu byla tma, létaly na nás saze a zdivo. Domovník vzal za kliku dveří do chodby, ale ani se nepohnuly. Za chodbičkou byl jejich byt, a jakož i téměř celý dům totálně rozbitý. Zůstala stát pouze zed' s komínem a náš „kryt“ a nad ním garsonka, kde bydlela učitelka. V první patře byl můj pokoj. Okno zvenčí bylo zabezpečeno plnými pytli a také nějakými sutinami. Bylo hrobové ticho, neplakaly ani děti. Najednou jsme slyšeli souseďa z ulice, jak volá, jestli jsme tam dole. To jsme všichni rádi potvrdili. A už jsme slyšeli, jak souseďe odklízeli barikádu od okna a všechny nás vytáhli. Stáli jsme vedle sebe na ulici a hleděli na tu spoušť. Za chvíli se v ulici objevili na motorkách muži od Luftšučů a ptali se, kolik je tam mrtvých. Byli udiveni, když slyšeli, že my tady všichni žijeme. Souseďe nás pozvali do svého domu, abychom u nich přespali. Neusnula jsem. Všechno bylo zničeno, zůstalo všem jen to, co jsme měli na sobě. Paní Korbelová byla oblečena v perzianovém kožichu a čepici. Oblečení bylo plné prachu.

Do krytu nosila pokaždé trezorek plný krásných šperků. Zachránila tak alespoň část svého majetku. Bylo to zlato a drahokamy, např., brož s diamanty. Několikrát po večerech jsem měla možnost si tu krásu prohlédnout. Sotva se začalo rozednívat, šla jsem domů do Hrušova. Běžela jsem několik kilometrů, tramvaje nejezdily. Okolo bylo mnoho zříčených budov i v centru Ostravy. Když jsem přicházela k našemu domu, potkala jsem rodiče.

Byli šťastní, že mne potkali živou. Zůstala jsem už u rodičů. Ale přituhovalo. Bombardovací letadla vystřídaly stíhačky. Ty odstřelovaly Německou armádu na ústupu. Po celé dny jsme i za světla zůstávali v krytu. Když jsme vyšli nahoru, viděli jsme nízko létající letadla s krásným československým znakem. V letadlech seděli naši letci. Všechna okna byla bez skel, na poli před domem leželi mrtví koně. Až když byl klid, tak muži vykrojovali kusy nejlepšího masa a ve vyčištěném kotli na prádlo uvařily ženy výborný guláš.

Dne 30. dubna přišli muži z venku s novinou, že na vysoké Ostravské radniční věži vlál československý prapor. Věděli jsme, že se blíží konec války, opět budeme svobodnou republikou. Republikou Československou. Nyní po desítkách let je Slovensko samostatnou republikou, ztratili jsme tím zvuk ve světě, nyní jsme Česko.

Po náletu jsem už zůstala doma s rodiči. Žádný Německý pracovní úřad se o mně nestaral až do úplného skončení války. Naše životy však byly stále ještě ohroženy. Každý večer jsme

se všichni obyvatelé našeho domu sešli v prostorné prádelně – v krytu. Vrátili jsme se do svých bytů většinou vytlučenými okny.

Byl 1. květen, první máj. Po německých vojácích ani památky. Ráno se na poli objevil jeden sovětský voják. Šel obezřetně a my jsme jej šli přivítat. Brzy na to se na silnici objevily štrůdly ruských vojáků. Odpoledne jsme já i bratr šli s tatínkem do Ostravy přes jediný most, který už Němci nestačili za sebou hodit do povětří. Po mostě se valily tanky, děla i pěší vojáci. Most zůstal díky tomu, že dva mladí chlapci prokázali velkou odvahu a přetrhli kably od výbušnin. Jeden zaplatil životem - Miloš Sýkora. Most se jmenuje Sýkorův a na Slezském břehu Ostravice je socha ležícího chlapce. Často tam lidé nosili květiny. Na vysokém katafalku stál tank, prý první, který projel na druhý břeh řeky. Později snad byl přemístěn do Ostravských sadů, kde je také pomník a muzeum pro padlé a zemřelé hrdiny této hrozné války. Byla by to dlouhá kapitola o statisících našich občanů, kteří byli ve věznicích, či týraných a utýraných v koncentračních táborech.

Nastala dlouhá doba bez krvavých válek a náš lid začal odstraňovat stopy války a budovat nové továrny, sídliště a města. Já se vrátím ještě jednou do časů před válkou. Silným prožitkem pro mě bylo dojíždění do obce Tršice u Přerova. Když mi bylo 11 let, organizovala se „*České srdce*“ pro děti z Ostravska, jako pobyt na vesnici. Dostala jsem se do rodiny Bémových a získala druhý domov. Mělo to být na dobu jedněch prázdnin, ale já jsem

do Tršic jezdila na další prázdniny a téměř pokaždé když nastalo delší volno ve škole. Těšilo mně poznávat život na velkém, bohatém hanáckém statku. Ke statku patřilo 22 hektarů polí, nějaký les i nevelká chmelnice. Velký dvůr, 2 velké stodoly, chlév s mnoha krávami, několik prasat a maštal se dvěma páry koní. U maštale byl přístěnek pro dva kočí. Už jeden dosti starý se jmenoval Josef, chodil každý večer na pivo. Když jsem o žních donesla na pole svačinu a ve studánce nasbírala vodu, tak řekl „*copak jsem kůň, abych chlastal vodu?*“ Někdy bylo ve džbánu víno.

Poznala jsem všechny práce na statku, jednou jsem i česala chmel. Nejčastěji jsem pracovala se selkou, paní Slávkou v kuchyni. Vařily a pekly jsem pro velký počet lidí. Bylo nás každý den 9 a čtyřčlenná rodina a já. Jedli jsme v kuchyni a ostatní v prostorné vstupní chodbě. Tam byla i velká pec, která když se rozžhavila o žních, tak se tam pak pekly velké koláče pro všechny, pro domácí zaměstnance i pomocníky. Stálí zaměstnanci byli dvě děvečky a dva pohůnci. Paní Slávka byla poměrně mladá, byla jedináčkem a vždy mi říkala, že jsem jako její mladší sestra. Bémovi měli dva chlapce, Jendu a Slávka. Pak se narodil Břét'a. A o něho jsme pečovala, čímž jsem se naučila sama pečovat o dítě a hodně jsem k němu přilnula. Jenda měl 14 let, když skončila válka. Byl hezký, urostlý a inteligentní chlapec. Přes to neodolal a s ostatními chlapci manipuloval s vojenskou výzbrojí roztroušenou po poli. Při tom vybuchl nějaký šrapnel. Jenda byl těžce zraněn. Ostatní chlapci se rozutekli, a když se večer Jenda nevrátil domů, teprve vyšla najevo pravda. Pan Bém nastartoval auto a

rychle odvezl chlapce do Olomoucké nemocnice. Ztratil mnoho krve, nepomohla mu ani okamžitá transfuze krve, otec i syn měli stejnou krevní skupinu.

Slávek vystudoval střední školu i vysokou. Koupil si motorku, se kterou však brzy havaroval a všichni jsme oplakávali i Slávka. Pan Bém nechtěl vstoupit do JZD, a proto dojížděl do továrny v Olomouci. JZD hospodařilo na statku, Bémovi tam zůstávali bydlet a paní Slávka až do důchodu v JZD ošetřovala selátka, která byla umístěna na jejich bývalém statku.

Já jsem byla v Tršicích naposled, když jsem byla sama v důchodu. Než nastaly tyto smutné události, prožila jsem tam mnoho krásných dnů, které mám spojené s cestováním. Brzy jsem se seznámila s místní mládeží. A s nimi jsem začala chodit nebo jezdit na vypůjčeném kole. Byli jsme až v Olomouci. Chlapec, který byl v Tršicích také na prázdninách, měl v arcibiskupském paláci zaměstnaného strýce. On nás provedl krásnými prostory paláce. Zúčastnili jsme se procesí na Svatém Kopečku. Chrám a jeho výzdoba jsou prací šikovných stavařů.

Už jako učitelka mateřské školy, jsem se na Kopečku setkala s tím, jak se učí děti s poruchami sluchu, případně, jak se hluchoněmé děti učí odezírat řeč, mluvit i používat znakovou řeč. Je to obdivuhodné. Ve školce jsem měla chlapce, byl zcela zdravý, také inteligentní, jehož oba rodiče byly však hluchoněmí. Absolvovali celou školní docházku ve škole na Svatém Kopečku. Paní pracovala jako švadlena, šila krásné prádlo. Mluvili tak zvláště, že to znělo uměle.

Ale zpět k cestování. Dá se říct, že cestovat v pravém slova smyslu jsem začala až v dospívání a v dospělosti.

Například v Přerovském kraji je několik poutní míst, jako je Hostýn. U kostela v Hostýně je lesní Křížová cesta, která se musí vyšlapat nahoru po dlouhém a širokém schodišti, kde po stranách jsou umístěny prodejní stánky. Hlavně cukrovinky a upomínkové předměty. Jedna moje kamarádka, obě jsme už byly v důchodu, vyprávěla, že na jejím ještě školním výletě se s holkama domluvily, že na zpáteční cestě po oněch schodech budou ze stánků odcizovat drobné předměty a cukroví. Potom se, ale s lupem vrátily, omlouvaly se prodavačkám a lup jim vracely. Prodavačky to naštěstí přijaly s humorem.

V blízkém okolí je mohutný hrad Helfštýn. Když jsem tam byla poprvé, tak to byl velmi zanedbaný, takřka zřícenina. Po válce, hlavně mládež, se pustila do budování a hrad alespoň z části dali do takového stavu, aby byl zpřístupněn návštěvníkům. Za pár let byl Helfštýn v takovém stavu, že si jej tak trochu přivlastnil kovář. Napřed ho navštěvovali naši, později přijížděli turisté z celé Evropy. Každý rok v létě se sjíždějí a na velkém nádvoří před mnoha diváky se kovají různé předměty, od podkov až po umělecká díla. Ty pak jsou v podzemních a přízemních prostorách hradu. Dá se říci, že to je každoroční kovářská soutěž. Má název Hefaistos. Když jsem tam, možná před třiceti lety byla naposled, byl tam pro velký počet návštěvníků zřízeno moderní sociální zařízení a částka peněz ze vstupného šla celá do dalších staveb. V blízkosti lze sestoupit do aragonitových jeskyní, kde pro hojný

výskyt jedovatého plynu je přesně dodržován čas prohlídky Vše jde projít k propasti Macůška. Propast nebyla nikdy změřena, protože na příkrých skalách se vyskytuje vzácná kapradina jelení jazyk. Můj manžel vášnivý botanik sestoupil tak až ji objevil a získal jeden list do svého herbáře. Nedbal mých starostí a riskoval, i všude jinde. Když mi bylo čtyřicet let, byli jsme poprvé u moře a on šel na pláž a i přes zákaz koupání, protože v moři byly vysoké vlny, si do moře šel zaplavat. Jednou pro něho dokonce zajeli i záchranáři a řekli mu, že víckrát pro něj již nevyplují. Se samozřejmostí odešel z jejich dohledu a skočil znovu do moře.

Byly jsme v Rumunsku na Manaji. Já jsem ležela na pláži pod plachtou přivázanou u čtyřech tyčí. Moře bylo prázdné, jen jedna bílá koupací čepice poskakovala ve vlnách. Lidé říkali

co je to tam za blázna. Já jsem s klidem odpověděla, že je to můj manžel. S rozhořčením se mě ptali, proč si jen tak bezstarostně ležím na pláži a nic nedělám. Odpověděla jsem jim, že svého manžela si nemůžu přivázat za nohu. Pak už všude vyhledával jen osamělé pláže a plážičky. Chodila jsem s ním, chtěl, abych šla do velkých vln také. Často se mi ztratil z očí a přišel za dlouho po svých, protože vlny jej odnesly daleko. Během let jsem poznala všechny sousední země. Než se tak stalo, poznávali jsme krásná místa v naší vlasti. Neměli jsme nikdy auto. Neměli jsme ani rekreační chatu. Využívali jsme vlaky či autobusové zájezdy.

Cesta na mé první pracovní místo mne zavedla na Hukvaldy. Z velkého hotelu se stala ozdravovna pro Ostravské děti ohrožené tuberkulózou. Ozdravovna byla zřízena vlivem válečného strádání. V ozdravovně se každých šest týdnů vystřídalo na 120 dětí. Hukvaldy mají krásnou oboru se srnami a daňky. Obora patří ke zřícenině arcibiskupského hradu. Za zachovalou částí hradní zdi je zachovalý kostelík a hlásná věž. Procházka oborou, pozorování stádeček zvěře přímo pod tou hláskou. Nejkrásnější byly ty první prázdniny, kdy skupina dětí, vysokoškoláci, kteří musely školu nuceně opustit, zde pracovali. Byl mezi nimi Ivo, který při zavírání univerzity v Brně byl zatčen a vězněn v brněnských Kounicových kolejích. Po studiích pracoval jako hudební vědec. Také všichni ostatní byli učitelé nebo nastávající učitelé, měli blízko k hudbě. Nejznámějším byl významný houslista a skladatel Ilja Hurník. Všichni se navzájem znali a spolupracovali spolu. Mladý ředitel, právě dostudovaný učitel z Ostravy, je do Hukvaldy pozval.

Pod oborou je arcibiskupský zámeček se zahradou. V něm byli ubytováni také mladí zemědělstí a lesní adjunkti. Naproti zámku je kostelík. Kaple je bohatě zdobena. Chlapci dostali od kastelána klíče a hráli tam ve volných chvílích na varhany. Ve společnosti všech těchto mladých lidí bylo příjemno i po večerech. Konaly se občasně zábavy zdejších obyvatel. V budově naší zotavovny byl velký tančení sál. Hukvaldy jsou proslaveny rodákem Leošem Janáčkem. Navštěvovali jsme Janáčku rodný domek, i školu, ve které vyučoval jeho otec a kde se také Janáček narodil. Chlapci jeho zanícení obdivovateli a uspořádali na louce v oboře „*dny Leoše Janáčka*“. Snad se pořádají dosud. Janáčková hudba je moderní přesto krásná. Jeho „Lašské tance“ pohladí a Jenůfa je výkřik, že až zamrazí. Moc těžká pro mne

byla Káťa Kabanová, viděla jsem ji v Pražském národním divadle. Spojení Hukvald s Ostravou po válce obstarávala nákladní Tatrovka. Rok na Hukvaldech s dětmi a s mými vrstevníky byl moc pěkný.

V červnu 1946 jsem si přečetla v novinách výzvu o možnosti práce v mateřských školách pro dívky s mým středoškolským vzděláním. Přihlásila jsem se a po talentových zkouškách absolvovala prázdninový kurz pro učitelky mateřských škol. Po úspěšném absolvování jsem měla možnost pracovat v Ostravě. Chtěla jsem na venkov a v Úvalně u Krnova jsem zůstala 6 let. Úvalno bylo i za první republiky německé, jen státní zaměstnanci byli české národnosti. Po válce, po odsunu Němců, přišli všichni mladí, měli děti a další se rodily. Mateřská škola byla téměř v nové budově. Tu před válkou postavila Česká matice školská jako dvoutrídni menšinovou školu pro české děti. Němci pak v ní vybavili přízemí jako mateřskou školu. V poschodí byli dvoupokojové byty a dvě menší místnosti jako kabinety. Vše bylo úplně prázdné, jak přišla fronta, sloužilo celé patro jako vojenský lazaret. V této mateřské škole pracovala učitelka, která měla ubytování v Krnově. Její muž byl profesorem na gymnáziu. Dostala přeložení do Krnova a já jsem ji vystřídala v Úvalně. Napřed jsem bydlela v podnájmu a obec mi pak vybavila nejnútnejším, abych se mohla nastěhovat. Děti bylo přes třicet a byli ve školce raději než doma. Měla jsem s nimi být od osmy hodin do půl jedenácté a pak od půl druhé do čtyř hodin odpoledne. Ale mnoho dětí už v sedm hodin

a po polední přestávce i před jednou hodinou volali před školičkou „*Paní učitelko*“.

Většina rodin byla z Valašska, několik rodin ze Slovenska. Na Čeladné jsou roztroušené dřevěné chaloupky a mnozí neměli ani tuto jistotu. Pracovali v Úvalně a dostali chalupu nebo i usedlost s mnoha hektary pole. Protože většina tohle znala z dřívějšího, snadno si zvykli na novou situaci. Žili družně. Přišly i rodiny pohraniční strážce, od Polska nás oddělovala pouze řeka. Noví obyvatelé začali také pořádat kulturní akce. Brzy vznikl divadelní soubor a u něho sokolská tělocvična. Sokol byl aktivní tělocvičnou, umožnil všesokolský slet v r. 1948. Další má soukromá a zajímavá místa, která jsem navštívila, byla na Krnovsku, Opavsku, Jesenicku. Často jsem jezdila stopem. Někdy pouze do Krnova nebo válkou velmi poničenou Opavou, ale jednou dokonce na motorce až do města Jeseník. Každou sobotu byl vlak až do Ostravy hodně obsazen cestovateli na Ostravsko jedoucími na neděli k rodičům. Tak jsem i poznala svého manžela. Učil v sousední vesnici na měšťanské škole. Zaručili jsme si u mě byt. Musel však jezdit do práce o jednu stanici dál. Za dva roky se naskytla možnost práce pro oba v městečku Horní Benešov. Vše tam bylo hezké, příjemné byly procházky okolo lesů i na kopci Hudberk. Opava byla pro nás okresním městem, válkou bylo zachováno divadlo. Měla v té době docela velké soubory ve všech odvětvích, viděla jsem tam Labutí jezero.

Po čase se nám narodily dvě děti. Pomáhali nám rodiče a my jsme hledali možnost dostat se blíž k Ostravě.

Mrzí mě, že jsem se nikdy nedostala na Zelenou horu do Žďáru, kde je Santiniho stavba šestihranného kostela s obdivuhodným interiérem. Poznala jsem Slovácko, Zlín, Slavičín s exkurzemi do Baťových továren. Se skupinou učitelů jsem navštívila i Baťovu školu, jeho rodinný dům pro dělníky, který slouží k bydlení dodnes. Uherský Brod s velkým muzeem Arnošta Komenského. Jsem velkým obdivovatelem jeho učení. Zúčastnila jsem se jedněch učitelských dnů v Brodě. Z Brodu jsem autobusem jezdila ke kolegyni a kamarádce do Korytné, přes Nivnici, kde se narodil Komenský. Z Korytné do Strání a přes hranice do Trenčína.

Nejzajímavější je hrad, který podle pamětní desky ve zdi vlastnili i staří Římané. Dobře jsem poznala Uherské Hradiště, a na jeho Mikulov, Věstonice, nádhernou Pálavu nezapomenu. Pamatuji si, jak jednou na podzim se tam červenaly šípky uprostřed Novomlýnských rybníků, kde se na keřících třpytila jinovatka, při procházení hřebenů Pálavy jsme viděli stádo koz. Po návratu do Mikulova ve sklípku se pilo vínečko rudé a hrála cimbálka. Několikrát jsem byla v Kroměříži. Je to perla střední Moravy. Arcibiskupský palác skrývá podívanou a krásu. Obklopuje jej Podzámecká zahrada. Je to anglický park. Ve městě se nachází francouzská květná zahrada. Kromě rozkvetlých ploch je zde Sala Terrena a bludiště. Člověk by v něm skoro zabloudil. Slavným rodákem je Alfons Mucha. Pro jeho Epopej se stále hledá prostor.

Prošla jsem značnou část Českomoravské vrchoviny i Moravského krasu, včetně krasových jeskyní. Nikdy jsem se ale nedostala k Macoše a k podzemní řece Punkvě. Než ukončím cestování Moravou, musím se zmínit o zámku v Hradci nad Moravicí. Je významný a reprezentativní svou historií. Ve středověku byl načas sídlem Albrechta z Valdštejna a vdovou z královského rodu.

„Křížem krázem“ jsem poznala téměř celé Čechy. Kromě jižních Čech. To jsem nestihla. Vzpomínám na Český ráj s jeho skalnatými městy. Ze zámků si nejvíce pamatuji návštěvu Sychrova. Viděla jsem šperkařské muzeum ve Vranově. Krása nesmrtelnost českých granátů. V Turnově jsem navštívila výstavu plakátů Alfonse Muchy. Jinolické rybníky a Bezděz. Jablonecké muzeum bižuterie. Nevýslovným kouzlem mně zapůsobila vytoužená Šumava. Napřed jsem se seznámila dosti podrobně s Chodskem. Vidím celé Domažlice s jejich náměstím a rozenou chalupou a Lomikarův zámek. Reakční rybník Babylon i chodské koláče a kraslice. V Domažlicích jsem vyšla k svatému Antoníčkovu.

Za našimi hranicemi jsem navštívila pouze dvě země. Sousední Polsko. Nejjednodušší cesta a krásná byla vlakem a přechod mostu přes řeku z Českého do Polského Těšína. Poláci byli a jsou dobrými obchodníky. Rynek plný stánků s ovocem a zeleninou. Radost nakupovat. Několikrát jsme navštívili Krakov. Tam mě vždy upoutal chrám na náměstí s jedním oltářem. Malé staré krámky a středem náměstí Súkenice. Rovněž obchůdek vedle obchůdku.

Na náměstí na věži troubili každou celou hodinu trubači. V Krakově jsme vždy přespali, abychom zašli na královský hrad Vavel. K prohlídce tam jsou kromě obrovského chrámu

také hrobky králů. Na zpáteční cestě nás čekala smutná zastávka v Osvětimi a nakonec jsme sjeli do prostor solného dolu. Nepodařilo se mi vidět doslova znovu postavenou Varšavu a moře někde u Štětína.

Byli jsme však jedny prázdniny u Balatonu. Kromě koupání jsme cestovali vlakem nebo lodí po okolí. Několikrát jsem byla v Budapešti. Budova na břehu Dunaje, termální lázně, a také výborné jídlo. Jednou jsme pluli na velké lodi až do Vídně. Lod' zakotvila asi na tři dny. Jeden den jsme ztratili v rozsáhlém klášteře poblíž Vídně. Dovezla nás tam Slovenská lod'. Ochutnali jsme Coca Colu, bagetu. Večer bylo veselo. Bylo dobré vínečko a zpívali jsme naše krásné písničky. Na cestě zpět domů se zastávkou ve velkém klášteře Ostrov. Na konci cesty nás v Bratislavě čekali s celní prohlídkou. Byl rok 1969, ve Vídni zůstaly z celé výpravy dvě mladé dívky.

Naskytla se nám příležitost poznat část Východního Německa. Na cestu nás pozval ředitel Technického muzea. Jeli jsme vlakem z Havířova až do Berlína. Ubytování jsme byli v malém penzionu. Po prohlídce Berlínem jeho muzeí, budovaného náměstí, jsme prošli také ulicí pod lípami až k Braniborské bráně. Zpět domů jsme se několikrát zastavili, poprvé ve Výmaru. Už jsem byla prosycena procházkami obrazárnou a muzei, ale Goethe mne přesto zaujal. Kromě básnění, nashromáždil i velké sbírky. Pak mě zaujala zahrada, v níž byly tři zámky. Buchenwald. Dále jsme navštívili muzeum, nebyla jsem schopna projít celým muzeem. Přerušila jsem cestu u sbírky předmětů vyrobených z lidské kůže. Od té doby jsem nemohla jít ani do Osvětimi. Zdrželi jsme se také v Lipsku. Náš společník odjel na celý den na hrad Wartburg a my jsme si procházeli město. Mne zaujal velký obchodní dům a jeho uspořádání. Poslední zastávkou byly Drážďany. V Drážďanech jsem byla několikrát a vždy mne znovu zaujal Zwinger a jeho poklady, hlavně obrazárna. Začala bych psát o dalších cestách po Evropě, ale mám obavy, abych se neopakovala. Cesty na jih byly vždy příjemné. Poznali jsme Bulharsko i Rumunsko. V Bukurešti jsme byli i v divadle na Nejedlého opeře.

Lidé i uprostřed děje, když se jim árie líbila, netleskali, ale vykřikovali a dupali do podlahy. Dvakrát jsem byla v Jugoslávii. Poprvé ve Splitu. Dostala jsem se na poznanou, a to, když zrovna přijel do Splitu náš největší cirkus Praga. Celý den jsem měla procházky městem. Nejzajímavější je rozlehlý Diokleciánův palác, částečně v rozpadlém a částečně zachovalém stavu a dokonce obydlený. Uvnitř stavby jsou velké dvořany, restaurace a ubytování. Pláže jsou kamínkové. Každý večer jsem obdivovala naše artistry při představení a pak ještě u posezení a vyprávění. Nejvíce vzpomínali na náš chleba. Však jsem také velký pecen přivezla. Podruhé jsem byla v Jugoslávii v roce 1980. Rok před tím toto území zasáhlo velké zemětřesení. Pevně zůstal stát rekreační objekt, rekreační budovy, kterou postavili čeští stavaři za finance z našeho odborového svazu. Pak mohli objekt užívat 10 let naši rekreanti. Obyvatelé okolních vesniček ještě bydleli v maringotkách. Mnoho míst bylo zavřeno.

Chodili jsme do olivových hájů a při každé příležitosti jeli na výlet. Když jsme byli na okraji Turecka, ženy měly zvláště široké kalhoty. Na velkém bleším trhu se všemožnými věcmi

se mi stala zvláštní událost. Zastavila jsem se u ženy, která nesla v náručí krásné cikáně. Já natáhla ruce, že si dítě pochovám a ona mi ho chtěla prodat. Nevím, zda to myslela vážně. Byla jsem ráda, když si jej vzala zpět. Kromě těchto jižních krajů, jsem také trochu poznala západní Německo. Po Rýnu jsem projela na lodi okolo pobřeží. Několikrát jsem byla

i v hlavním městě spolkové země Porýní Falc, v Mohuči. Navštěvovali jsme velký park, kde byly i skleníky s cizokrajnými rostlinami, Zoo s tučňáky a zvířata, která žijí jen v podzemí. Návštěvníci je pozorují a při tom zvířata neruší.

Poznala jsem docela dobře i Frankfurt nad Mohanem. Při přestupování na vlakovém nádraží, kde je mnoho kolejí. Končí zde mnoho vlaků a je zde mnoho obchodů. S kufrem na vozíku lze dobře přečkat čas. Je to přestupní stanice. Byla jsem i v Černém lese. V několika lázních např. Baden-Baden. U pstruhových rybníků je možno si pochutnat nebo odvézt si domů výborně uzené pstruhy. Velký dojem na mě udělaly Alpy. Jsou rozlehlé. Téměř denně jsme po čtrnáct dní přejížděli z Bavorských Alp, kde jsme bydleli, do Rakouska. V roce 1980 bylo snad první hezké léto a my jsme dobře viděli až do Itálie. Na Grossglockneru jsme byli autobusem. Už měl známky tání, dnes už možná má jen zbytky ledu na vrcholku. Jeden den jsme strávili v Salzburku. Město bylo přeplněno turisty, právě se tam konaly koncerty orchestrů z mnoha zemí. Poprvé jsem ochutnala Mozartovy koule. Ty rakouské jsou nejlepší. Škoda, že jsem nemohla být přítomna na některém koncertu na počest slavného Mozarta. Na pěší zóně jsme také zpanikařili. To když se nám ztratila tehdy tříletá vnučka Martina. Probírali jsme se větším davem než na Václaváku. Kamen ze srdce nám spadl, když jsme uviděli dítě, že jde klidně zpátky. Na prohlídku velkého hradu nad městem jsme vyjeli lanovkou. Strastiplná byla cesta pozdě odpoledne z města. Silnice byla ucpaná na křižovatce, že naše auto popojíždělo uvězněno mezi dvěma obrovskými kamiony. Já jsem prožila ten den podruhé strach. Tentokrát to bylo do Soči.

Poprvé jsme jeli vlakem lůžkovými vozy do Kyjeva. Ubytování v přepychovém hotelu Dnipro. Trvalo dosti dlouho, než autobus přešel most přes mohutnou řeku Dněpr. Prohlídka podzemí a velkého kláštera. Zajímala jsem se o možnost navštívit večer divadlo. Ruská průvodkyně mi vstupenku opatřila. Krásné představení baletu Romea a Julie. Z Kyjeva jsme odletěli do Moskvy. Tam byla vždy jednodenní zastávka před i po pobytu v určeném místě.

Tak snad i proto byla jeden večer ve velkém sále zábava, spolu se školou zpěváků a tanečníků v krásných kostýmech. Když jsme byli v Soči podruhé, měli jsme výpravu na Kavkaz. Tam jsme se projeli na lodičkách po velkém jezeře. Za odměnu nás autobus zavezl na čajové plantáže, do čajovny, kde jsme vypili tolik výborně servírovaného čaje, že jsme docela dobře odzpívali hodně našich krásných písniček, měli jsme i vděčné tleskajících posluchače o od německé skupiny. Můj manžel vyhledával vždy nejbližší botanickou zahradu. Byly pestré a rozlehlé, mě nejvíce nadchla v SSSR. Byli jsme také v Jaltě na cirkuse, výkony artistů byly neuvěřitelné. Při procházce kousek na venkov jsem uviděla chatrně vyhlížející lidi, někteří žebrali. Při návštěvách Moskvy jsme měli jednu noc strávenou téměř celou

v metru. To jsme projeli opravdu „křížem, krážem“ a obdivovali jsme výzdobu zastávek. Je to nezapomenutelné. S manželem jsem naposled byla na Ukrajině. V hotelu Jalta. Kromě koupání v bazénu, který byl tunelem přístupný přímo ze šatny v suterénu hotelu, jsme několikrát zašli do velké botanické zahrady. Byla překrásná. Bylo tam tak krásně, že to neumím ani popsat. Můj manžel také vylezl na vysokou palmu, které obklopovaly hotel, aby si utrhl obrovskou šišku. Byla pak v našem obývacím pokoji ještě s dalšími šiškami z různých boroviček. Později si manžel přál, abychom se rozjeli ještě na Picundu. To jsem ale odmítla, protože v SSSR se začaly vyskytovat nepokoje. Tak jako u nás, obyvatelé si přáli politické změny. Přišli jsme o nějaké peníze.

Zůstali nám cesty u nás. S oddílem turistů seniorů jsme putovali v Podbeskydí, Beskydech i pěknými výšlapy na Slovenko. Po několika letech jsem byla v Rusku naposled. Ještě s přítelkyní jsme byly pár dní v Petrohradě. Obdivovali jsme jej. Procházeli jsme Ermitáží. Ze sálu s díly velkých umělců mne zaujal sál s malachitovými sloupy a stěnami a věrná kopie jantarového pokladu. Tuto komnatu za války odvezli Němci neznámo kam.

Mohli jsme obdivovat zlaté kaskády vody při návštěvě Carského Sela. Na mé přání zorganizovala naše ruská průvodkyně noční vyjížďku taxíkem k Něvě. Abychom pozorovali přesně o půl noci postupné otvírání mostů, aby mohly plout lodě, které čekaly v dlouhých šňůrách a na tento okamžik. Taxikáři na nás ochotně čekali a celkem za pár kopějek nás odvezli zpět do hotelu. Nutno dodat, že v té době byly dobré dny. Kdy děti ještě večer byly venku a hrály si třeba míčové hry. Když onemocněl můj manžel, byla jsem už stále doma. Z Havířova se odstěhovala i moje malá rodina. Dcera se zetěm se odstěhovali do znovu renovované chalupy u Fulneku. Vnuk zůstal po studiích v Brně. Založil tam i rodinu. Starší dcera už dávno žila v Německu, provdala se a odstěhovala. Mohla jsem k nim jezdit na víza a Alenka s rodinou zase k nám. Když jsem osaměla, neměla jsem už ani přátele. Postupně umírali nebo odcházeli do zařízení. Chtěla jsem také odejít z města. Má vnučka pracuje

a žije v Přelouči. Já jsem si ještě ze školy pamatovala, že v Přelouči žili vynálezci pluhu bratři Veverkovi. Později z televize jsem se dozvěděla, že se zde narodil herec pan Filipovský. Rozhodla jsem se tedy pro Přelouč. Bydlela jsem zcela spokojeně v domově s pečovatelskou službou. Celé roky jsem měla žádost o umístění do domova důchodců u fontány.

Po infarktu, kdy jsem zůstala v bezvědomí, se umístění do domova stalo velmi aktuální, také moje slepota pokročila natolik, že jsem se bála zapínat spotřebiče. Dočkala jsem se, do Domova u fontány jsem se nastěhovala poslední den v červnu. Na tom, že jsem schopna se o sebe alespoň částečně postarat, mají zásluhu mé dcery, které za mnou střídavě dojížděly a staraly se o mě. Všichni jsme proto uvítali mé nastěhování se do domova. Za pár týdnů zde budu 9 měsíců. Domov pro mě už nebyl cizí. Využívala jsem té možnosti navštěvovat krásný park domova. Chodila jsem celé ty roky i 2x denně s chodítkem. Také teď je mi můj „mercedes“ nepostradatelným pomocníkem. Smířila jsem se a zvykla si na život zde. Jsem spokojená, mám zde nové a dobré přátele. Jsem vděčná za pomoc všem pracovníkům. Po vyzvání, abych o sobě něco napsala, nezdálo se mi to tak

těžké.

Píši po slepu s hrozně vypadajícím rukopisem a s velkými gramatickými i jinými chybami. Nevím, zda naše paní sociální pracovnice bude schopna rozluštit a přepsat moji čmáranici. Také zjišťuji, že píšu podle hesla „*píš, jak slyšíš*“, všechna jména, místa, názvy organizací a území, o nichž píši. Ještě jednou zdůrazňuji, že jsme neměli auto. Jezdili jsme všemi dostupnými prostředky, nakonec i letadly. A hodně jsme chodili pěšky, možná i proto jsem ještě částečně pohyblivá. Děkuji všem za porozumění a pomoc. Ať má soutěž úspěch.